ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 4ης Οκτωβρίου 2007 *

Στην υπόθεση C-492/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ υποβληθείσα από το Consiglio di Stato (Ιταλία) με απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 28 Νοεμβρίου 2006, στο πλαίσιο της δίκης

Consorzio Elisoccorso San Raffaele,

κατά

Elilombarda Srl,

Azienda Ospedaliera Ospedale Niguarda Ca' Granda di Milano

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Kūris, πρόεδρο τμήματος, L. Bay Larsen (εισηγητή) και J.-C. Bonichot, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot
γραμματέας: R. Grass,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

κρίνοντας ότι πρέπει να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας του,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

1 Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1 της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της συνάψεως συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων (ΕΕ L 395, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992 (ΕΕ L 209, σ. 1, στο εξής: οδηγία 89/665).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Consorzio Elisoccorso San Raffaele (στο εξής: Consorzio) και της Elilombarda Srl (στο εξής: Elilombarda), ηγετικής εταιρίας μιας υπό ίδρυση κοινοπραξίας, σχετικά με μια διαδικασία αναθέσεως μιας δημόσιας συμβάσεως.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665 ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, έτσι ώστε, όσον αφορά τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 71/305/ΕΟΚ, 77/62/ΕΟΚ και 92/50/ΕΟΚ [...], οι αποφάσεις των αναθετουσών αρχών να υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και, ιδίως, όσο το δυνατόν ταχύτερων προσφυγών, σύμφωνα με τους όρους που τίθενται στα ακόλουθα άρθρα καθώς και, ιδίως, στο άρθρο 2, παράγραφος 7, στην περίπτωση όπου οι αποφάσεις αυτές παραβιάζουν την κοινοτική νομοθεσία στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων ή τους εθνικούς κανόνες που θέτουν σε εφαρμογή την κοινοτική νομοθεσία.

[...]

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι διαδικασίες προσφυγής μπορούν να κινηθούν, σύμφωνα με προϋποθέσεις που μπορούν να καθορίζουν τα κράτη μέλη, τουλάχιστον από οποιοδήποτε πρόσωπο που έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση κρατικών προμηθειών ή δημοσίων έργων και το οποίο υπέστη ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από μια εικαζόμενη παράβαση. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτούν από το πρόσωπο που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει τη διαδικασία αυτή να ενημερώνει προηγουμένως την αναθέτουσα αρχή για την εικαζόμενη παράβαση και για την πρόθεσή του να ασκήσει προσφυγή.»

4 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ορίζει:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μέτρα που λαμβάνονται όσον αφορά τις διαδικασίες προσφυγής που ορίζονται στο άρθρο 1 να προβλέπουν τις αναγκαίες εξουσίες προκειμένου:

[...]

β) να ακυρώνουν ή να επιτρέπουν την ακύρωση των παράνομων αποφάσεων, και ιδίως να καταργούν τις τεχνικές, οικονομικές και χρηματοδοτικές προδιαγραφές που εισάγουν διακρίσεις και περιλαμβάνονται στα έγγραφα με τα οποία καλούνται οι ενδιαφερόμενοι να συμμετάσχουν στο διαγωνισμό, στις συγγραφές υποχρεώσεων ή σε οποιοδήποτε άλλο έγγραφο που έχει σχέση με τη διαδικασία σύναψης της συγκεκριμένης σύμβασης·

[...]»

5 Κατά το άρθρο 26, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/50:

«Κοινοπραξίες παρεχόντων υπηρεσίες δύνανται να υποβάλουν προσφορές. Οι εν λόγω κοινοπραξίες δεν δύναται να υποχρεωθούν να περιβληθούν ιδιαίτερη νομική μορφή προκειμένου να υποβάλουν την προσφορά. Η επιλεγείσα κοινοπραξία δύναται να υποχρεωθεί να πράξει τούτο όταν της ανατεθεί η σύμβαση.»

Η εθνική ρύθμιση

6 Η εθνική ρύθμιση σχετικά με τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων και δημοσίων συμβάσεων προμηθειών και υπηρεσιών [βλ., αντιστοίχως, τον νόμο 109 της 11ης Φεβρουαρίου 1994 (*GURI* αριθ. 41, της 19ης Φεβρουαρίου 1994), την πράξη νομοθετικού περιεχομένου αριθ. 358, της 24ης Ιουλίου 1992 (*GURI* αριθ. 188, της 11ης Αυγούστου 1992), και την πράξη νομοθετικού περιεχομένου αριθ. 157, της 17ης Μαρτίου 1995 (*GURI* αριθ. 104, της 6ης Μαΐου 1995)] δεν αποκλείει ούτε περιορίζει τη δυνατότητα των διάφορων επιχειρήσεων που είναι μέλη μιας κοινοπραξίας να προσφύγουν ατομικά στη δικαιοσύνη.

7 Κατά πάγια νομολογία του Consiglio di Stato, οι επιχειρήσεις που είναι μέλη μιας κοινοπραξίας έχουν το δικαίωμα να προσβάλουν ατομικά τις πράξεις που αφορούν τη δημόσια σύμβαση στην οποία έλαβαν μέρος.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

8 Στις 30 Νοεμβρίου 2004, η Azienda Ospedaliera Niguarda Ca' Granda di Milano δημοσίευσε, ως αναθέτουσα αρχή, προκήρυξη διαγωνισμού με αντικείμενο, μεταξύ άλλων, μια υπηρεσία αεροδιασώσεως με ελικόπτερο αποτιμώμενη στο ποσό των 25 900 000 ευρώ.

9 Υποβλήθηκαν δύο προσφορές. Η πρώτη από την Elilombarda, υπό την ιδιότητα της ηγετικής εταιρίας μιας υπό ίδρυση κοινοπραξίας μεταξύ της ίδιας και της Helitalia SpA, ενώ η δεύτερη από το Consorzio, το οποίο αποτελείται από την Elilario Italia SpA και την Air Viaggi San Raffaele Srl.

10 Στις 28 Απριλίου 2005, η αναθέτουσα αρχή ανέθεσε τη σύμβαση στο Consorzio, στο οποίο η απόφαση αυτή γνωστοποιήθηκε με σημείωμα της 10ης Μαΐου 2005.

11 Η Elilombarda άσκησε προσφυγή, μεταξύ άλλων, κατά της αποφάσεως αυτής, ιδίω ονόματι και ατομικά, ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale della Lombardia (στο εξής: TAR Lombardia).

12 Στο πλαίσιο της δίκης αυτής, το Consorzio προέβαλε ένσταση απαραδέκτου ισχυριζόμενο ότι η προσφυγή δεν ασκήθηκε από την ίδια την υπό ίδρυση κοινοπραξία, η οποία κατά το Consorzio είναι η μόνη που νομιμοποιείται να προσφύγει στη δικαιοσύνη για την προστασία του συμφέροντός της να της κατακυρωθεί η σύμβαση, αλλά μόνο από μια εκ των επιχειρήσεων που είναι μέλη της κοινοπραξίας αυτής.

13 Παραπέμποντας στη νομολογία του Consiglio di Stato, το TAR Lombardia απέρριψε την ένσταση απαραδέκτου και, δεχόμενο την προσφυγή, ακύρωσε τα μέτρα που έλαβε η αναθέτουσα αρχή.

14 Το Consorzio υπέβαλε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Consiglio di Stato, το οποίο κατ' αρχάς πρέπει να εξετάσει την απόφαση του TAR Lombardia σχετικά με το παραδεκτό της προσφυγής της Elilombarda.

15 Στην απόφασή του περί παραπομπής, το Consiglio di Stato υπογραμμίζει, αφενός, ότι η εθνική ρύθμιση για τη σύναψη δημόσιων συμβάσεων δεν αποκλείει ούτε περιορίζει τη δυνατότητα των διάφορων επιχειρήσεων που είναι μέλη μιας

κοινοπραξίας να προσφύγουν ατομικά στη δικαιοσύνη και, αφετέρου, ότι το TAR Lombardia όντως εφάρμοσε τις αρχές που εν προκειμένω διατυπώνονται στη νομολογία του.

16 Ωστόσο, διερωτάται αν, λαμβανομένου υπόψη αυτού που το Δικαστήριο έκρινε στην απόφασή του της 8ης Σεπτεμβρίου 2005, C-129/04, Espace Trianon και Sofibail (Συλλογή 2005, σ. I-7805), το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665 εμποδίζει να ασκήσει ατομικά προσφυγή κατά μιας αποφάσεως για την κατακύρωση μιας συμβάσεως ένα από τα μέλη μιας κοινοπραξίας η οποία είχε υποβάλει προσφορά.

17 Στο πλαίσιο αυτό, το Consiglio di Stato αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665 [...] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει να μπορεί κατά το εθνικό δίκαιο να ασκήσει ατομικά προσφυγή κατά της αποφάσεως για την κατακύρωση μιας δημόσιας συμβάσεως ένα από τα μέλη μιας χωρίς νομική προσωπικότητα κοινοπραξίας η οποία, ως τέτοια, έλαβε μέρος στη διαδικασία αναθέσεως της συμβάσεως αυτής και στην οποία δεν ανατέθηκε η εν λόγω σύμβαση;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

18 Σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η απάντηση σε προδικαστικό ερώτημα μπορεί να συναχθεί σαφώς από τη νομολογία, το Δικαστήριο δύναται, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη.

19 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει να μπορεί κατά το εθνικό δίκαιο να ασκήσει ατομικά προσφυγή κατά της αποφάσεως για την ανάθεση μιας δημόσιας συμβάσεως μόνον ένα από τα μέλη μιας χωρίς νομική προσωπικότητα κοινοπραξίας η οποία, ως τέτοια, έλαβε μέρος στη διαδικασία αναθέσεως της συμβάσεως αυτής και στην οποία δεν ανατέθηκε η εν λόγω σύμβαση.

20 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνησθεί ότι, βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι οι προβλεπόμενες από αυτά διαδικασίες προσφυγής μπορούν να κινηθούν «τουλάχιστον» από κάθε πρόσωπο που έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη δημόσια σύμβαση και θίχτηκε ή ενδέχεται να θίχτηκε από φερόμενη παράβαση του κοινοτικού δικαίου σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις ή των εθνικών κανόνων μεταφοράς του δικαίου αυτού στην εσωτερική έννομη τάξη.

21 Εξ αυτού προκύπτει ότι η οδηγία 89/665 απλώς θέτει τις ελάχιστες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι προβλεπόμενες από τις εθνικές έννομες τάξεις διαδικασίες προσφυγής, προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση των επιταγών του κοινοτικού δικαίου στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων (βλ. απόφαση της 19ης Ιουνίου 2003, C-315/01, GAT, Συλλογή 2003, σ. I-6351, σκέψη 45, και παρατιθέμενη νομολογία).

22 Στην προαναφερθείσα απόφασή του Espace Trianon και Sofibail, το Δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665 σε σχέση με μια κατάσταση όπου η εσωτερική έννομη τάξη απαιτούσε να ασκηθεί από το σύνολο των μελών της κοινοπραξίας που είχε υποβάλει προσφορά η προσφυγή για την ακύρωση της αποφάσεως για την ανάθεση της σχετικής δημόσιας συμβάσεως.

23 Αναφερόμενο σε μια κατάσταση όπως αυτή την οποία αφορούσαν τα προδικαστικά ερωτήματα που του είχαν υποβληθεί, το Δικαστήριο σημείωσε, στις σκέψεις 19 έως 21 της αποφάσεως εκείνης, ότι:

— μια κοινοπραξία μπορεί να θεωρηθεί πρόσωπο που έχει συμφέρον να του ανατεθεί μια δημόσια σύμβαση υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 89/665, καθόσον με το να υποβάλει προσφορά για τη σχετική δημόσια σύμβαση απέδειξε το συμφέρον της να της ανατεθεί η σύμβαση αυτή και

— στην υπόθεση της κύριας δίκης τίποτα δεν εμπόδιζε να ασκήσουν όλα μαζί τα μέλη της κοινοπραξίας, υπό την ιδιότητα του μέλους της ή ιδίω ονόματι, προσφυγή για την ακύρωση των επίμαχων αποφάσεων.

24 Έτσι, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα, στη σκέψη 22 της αποφάσεως εκείνης, ότι ο επίμαχος εθνικός δικονομικός κανόνας δεν περιόριζε κατά τρόπον αντίθετο προς το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 89/665 τη δυνατότητα ασκήσεως προσφυγής.

25 Κατά συνέπεια, έκρινε ότι το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας δεν εμποδίζει να μπορεί, κατά το εθνικό δίκαιο κράτους μέλους, να ασκήσει προσφυγή για την ακύρωση της αποφάσεως για την ανάθεση μιας δημόσιας συμβάσεως μόνο το σύνολο των μελών μιας χωρίς νομική προσωπικότητα κοινοπραξίας η οποία, ως τέτοια, έλαβε μέρος στη διαδικασία αναθέσεως της συμβάσεως αυτής και στην οποία δεν ανατέθηκε η εν λόγω σύμβαση.

26 Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως σωστά σημείωσαν με τις γραπτές παρατηρήσεις τους η Elilombarda και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Δικαστήριο απλώς καθόρισε, όσον αφορά τις περιστάσεις της τότε κύριας δίκης, ένα κατώτατο όριο της εξασφαλιζόμενης από την οδηγία 89/665 δυνατότητας κινήσεως διαδικασίας προσφυγής σχετικά με τις προσκλήσεις για την υποβολή προσφοράς.

27 Το Δικαστήριο ουδόλως απέκλεισε να μπορούν άλλα κράτη μέλη, στο εθνικό τους δίκαιο, να επιτρέπουν ευρύτερη πρόσβαση στις διαδικασίες αυτές, δεχόμενα ενεργητική νομιμοποίηση πιο εκτεταμένη από την ελάχιστη που εγγυάται η εν λόγω οδηγία.

28 Συγκεκριμένα, ελλείψει ειδικής διατάξεως στην οδηγία αυτή, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να καθορίσει αν και υπό ποιες προϋποθέσεις η ενεργητική νομιμοποίηση σχετικά με τις διαδικασίες προσφυγής δύναται να επεκταθεί στις επιχειρήσεις που είναι μέλη κοινοπραξίας η οποία ως τέτοια υπέβαλε προσφορά.

29 Εν προκειμένω, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, εφόσον πρόκειται για δικονομικούς κανόνες σχετικά με την άσκηση προσφυγής για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τα οποία το κοινοτικό δίκαιο παρέχει στους υποψηφίους και στους υποβαλόντες προσφορά που θίγονται από αποφάσεις των αναθετουσών αρχών, οι κανόνες αυτοί δεν πρέπει να θέτουν σε κίνδυνο το ωφέλιμο αποτέλεσμα της οδηγίας 89/665 (βλ. απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C-470/99, Universale-Bau κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-11617, σκέψη 72), της οποίας ο σκοπός είναι να εξασφαλίσει να μπορούν οι παράνομες αποφάσεις των αναθετουσών αρχών να γίνουν το αντικείμενο αποτελεσματικών και όσο το δυνατόν πιο γρήγορων προσφυγών.

30 Ωστόσο, σε αντίθεση με αυτό που υποστήριξε η Κυπριακή Κυβέρνηση, δεν θέτει σε κίνδυνο τον σκοπό αυτόν, αλλά απεναντίας δύναται να συμβάλει στην επίτευξή του, το να ερμηνευθεί το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας εις τρόπον ώστε η ενεργητική νομιμοποίηση να επεκταθεί σε κάθε ένα από τα μέλη μιας κοινοπραξίας η οποία υπέβαλε προσφορά σε διαδικασία αναθέσεως δημόσιας συμβάσεως.

31 Κατά συνέπεια, στο ερώτημα που τέθηκε πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει να μπορεί κατά το εθνικό δίκαιο να ασκήσει ατομικά προσφυγή κατά της αποφάσεως για την ανάθεση μιας δημόσιας συμβάσεως μόνον ένα από τα μέλη μιας χωρίς νομική προσωπικότητα κοινοπραξίας η οποία, ως τέτοια, έλαβε μέρος στη διαδικασία αναθέσεως της συμβάσεως αυτής και στην οποία δεν ανατέθηκε η εν λόγω σύμβαση.

Επί των δικαστικών εξόδων

32 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 1 της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της συνάψεως συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει να μπορεί κατά το εθνικό δίκαιο να ασκήσει ατομικά προσφυγή κατά της αποφάσεως για την ανάθεση μιας δημόσιας συμβάσεως μόνον ένα από τα μέλη μιας χωρίς νομική προσωπικότητα κοινοπραξίας η οποία, ως τέτοια, έλαβε μέρος στη διαδικασία αναθέσεως της συμβάσεως αυτής και στην οποία δεν ανατέθηκε η εν λόγω σύμβαση.

(υπογραφές)